

Tankar kring en lärarroll

AV SUNE ASKANER

Hur ser du på din lärarroll i dagens svenska skola? Vilken lärarroll skulle du vilja ha? Vilka förändringar av lärarutbildning och de färdiga lärarnas arbetsuppgifter anser du vara mest påkallade?

Det är frågor som jag trots ett antal år som lärare ännu inte upplevt att man ställt från skolmyndigheternas sida, skriver SUNE ASKANER i denna debattartikel. Kanske borde de ställas regelbundet och konsekvent om inte till alla så dock till ett tillräckligt stort urval pedagoger. För min egen del och i dagens situation skulle mitt svar kunna bli följande: (Anm. Mina åsikter gäller främst gymnasieskolan, där jag f n undervisar, men i viss mån också grundskolans högstadium, alltså de skolformer där man har ämneslärare.)

□ □ Lärarens uppgift i dagens svenska skola är uppenbarligen främst att vara kunskapsförmedlare och instruktör. Det är denna uppgift som upptar de timmar som ingår i hans lagstadgade undervisningsskyldighet och det förberedelse- och efterarbete som hänger ihop därmed. Flertalet ämneslärare brukar dessutom vara klassföreståndare och fyller därigenom en elevvårdande funktion. Någon särskild tid finns emellertid inte anslagen för denna arbetsuppgift, vilket ju måste innebära att den kommer i andra hand och inte får inkräkta på tiden för undervisning. Detta är den traditionella lärarrollen och därmed den som den nyblivne läraren lättast anpassar sig till. Den anpassningen hänger naturligtvis också ihop med utformningen av lärarutbildningen, som enligt vad jag vet fortfarande framhäver kunskapsförmedlingen som den främsta läraruppgiften.

Detta är på ett sätt en bekväm lärarroll, det är också den som är lättast att beskriva. Renodlad innebär den att jag inte behöver engagera mig i annat än det som ger resultat i form av mätbara kunskaper, jag kan intellektualisera min yrkesroll och lämna de andra uppgifter som en lärare skulle kunna ha därhän. Att denna lärarroll i praktiken inte är så bekväm beror på att den verklighet som en lärare arbetar i egentligen inte passar särskilt bra till en sådan renodlad lärarroll.

Förenklat kan man kanske beskriva situationen så här: På högstadiet finns i många klasser en så stor grupp elever som inte vill "underkasta sig" den undervisning läroplan och lärare bjuder på, att den enbart instruerande rollen blir omöjlig att genomföra. På gymnasieskolan, där man ju numera har samma elevmaterial som i grundskolan, dyker samma problem upp, om än i mindre skala och på annat sätt. Gymnasieläraren vet mycket litet om vilka förutsättningar, intressen och behov eleverna har visavi det stoff han enligt läroplanen skall använda tiden till att distribuera. Detta gör att läraren fungerar bra bara för de elever som har tillräcklig beredskap att ta emot den i stort sett färdigprogrammerade undervisningen, dvs för den "bättre" delen av eleverna och hur stor denna del är varierar givetvis. Övriga elever får



"kämpa" för att hänga med eller finna sig i låga betyg, eller eventuellt hoppa av och söka sig till någon annan linje, där man hoppas finna en studiegång som bättre passar de egna förutsättningarna. Den traditionella lärarrollen fungerar alltså inte alltid särskilt bra på något stadium. På vilket sätt skulle då denna yrkesroll kunna förändras?

Fasta kunskaper

På denna punkt är det måhända viktigt att påpeka, att en eventuell förändring av lärarrollen inte får syfta till att jämtöverlag skära ner kunskapskraven. I de senaste årens skoldebatt har ju önskemål om fasta kunskaper, om utvärdering av undervisningsresultat regelbundet återkommit. Och enigheten i samhället torde vara ganska stor om att dessa önskemål måste tas på allvar. Samhället har väl helt enkelt inte råd med att hålla igång en jättelik undervisningsapparat, om inte resultaten av den verksamhet som bedrivs där är acceptabla ur samhällets egen synpunkt. Acceptabel i detta sammanhang innebär uppenbarligen krav på vissa färdigheter och kunskaper vid inträde i yrkesliv eller övergång till högre studier. Om detta är en allmänt accepterad ståndpunkt, innebär det också att lärarutbildningen måste ge den blivande läraren goda ämneskunskaper.

Men uppenbarligen behövs det något mer för att dessa goda ämneskunskaper skall nå fram till de elever som ännu saknar dessa. Det krävs att elever och lärare *när* varandra. Läraren måste ha en god personlig kontakt med eleverna, han måste veta något om deras bakgrund och intressen, deras sätt att reagera. Eleverna å andra sidan måste få tid att lära känna läraren och hans sätt att resonera. Det är kanske tillfällena till sådana kontakter som i alltför hög grad saknas i dagens skola.

Och därmed försummas naturligtvis också något annat, som måste betraktas som lika viktigt som elevens intellektuella utveckling, nämligen hans

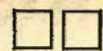
personliga och sociala fostran. Även om vi behåller målsättningen i fråga om kunskaper och färdigheter, måste vi således föra fram elevens personliga och sociala utveckling som lika angelägna mål. Om inte annat så av rent ekonomiska skäl. För att eleverna skall nå den kunskaps- och färdighetsnivå vi önskar, måste vi helt enkelt ägna mer tid åt eleverna som individer och gruppmedlemmar. Därigenom borde det också vara möjligt att i någon mån komma ifrån den opersonliga och prestationsfixerade atmosfär som präglar våra även i yttre mening fabriksbetonade skolor.

Svårt att ej generalisera

Naturligtvis bör man inte generalisera alltför mycket om de aktuella förhållandena i våra skolor, och samtidigt kan man inte skriva om dessa skolor utan att generalisera. Det finns säkert många klasser, där den ovan eftertraktade kontakten mellan lärare och elever (och mellan eleverna inbördes) har etablerats, där kursen i ämnet går hem, där eleverna får tillfälle att utvecklas både individuellt och i samarbete med andra.

Men uppenbarligen finns det också många klasser där dessa förutsättningar för goda resultat inte har uppnåtts. Man kan givetvis framhäva den mörka eller ljusa sidan av bilden. Men strävar man efter en positiv utveckling, måste man väl försöka att komma tillrätta med de missförhållanden som man anser existerar. Om man är skeptisk mot reformer och nyheter i skolan, vilket uppenbarligen många är efter de stora skolreformernas decennier, måste man i ärlighetens namn också ställa sig den frågan, om man är så tillfredsställd med den skola vi nu har.

Om det skall bli tid i skolan till mer personlig kontakt och rådgivning kan man alltså med bibehållna kunskapskrav inte i nämnvärd utsträckning inkräkta på den tid som f n är anslagen till undervisning i de enskilda ämnena.



debatten

Däremot kan man givetvis fråga sig om ämnesfloran för den enskilde eleven måste vara så omfattande som den f n är och om inte eleverna på många linjer i något högre grad än vad nu är fallet borde kunna välja ämnen efter sina intressen och nå något fördjupade kunskaper i de ämnen som väljs.

De nuvarande kursplanerna är nämligen i många ämnen så pressande, att varken lärare eller elever anser sig ha råd till något annat än en forcerad genomgång av ett stoff, vars uppläggning och inriktning inte alltid förefaller välmotiverad, vare sig för lärare eller elever. Med ett mera begränsat antal ämnen och ett motsvarande ökat timtal i de ämnen som läses skulle det finnas möjlighet för läraren att under arbetets gång ägna den personliga och sociala utvecklingen större uppmärksamhet. Ett ökat timtal skulle alltså i detta fall inte få medföra ökade kunskapskrav, däremot givetvis ge möjlighet till en viss fördjupning och en lugnare och kanske mer varierad studietakt.

Vidgad lärarroll

Frågan är slutligen vilka konsekvenser en något förändrad lärarroll skulle få för lärarutbildning (och så småningom även för fortbildningen, i den mån sådan existerar). Man får utgå från att de utredningar som arbetar med skolans inre arbete och med lärarutbildningen tar upp frågeställningar som gäller en vidgad lärarroll. Dessutom skulle man önska en mera allmän debatt just om lärarrollen, om vad som egentligen är lärarens uppgift i dagens skola och vilka uppgifter man vill ge läraren i framtiden.

Säkerligen skulle det vara smått chockerande för många ämneslärare, om det från skolmyndigheterna sades rent ut: Din uppgift är inte bara att undervisa i dina ämnen, du skall också lära känna eleven och ge eleven tillfälle att lära känna dig. Men frågan är om man inte borde försöka omformulera lärarens uppgifter i den riktningen, för att ge både lärare och elever ett gott samvete, om man inte alltid arbetar med det som hör till kursen.

I varje fall förefaller det oundvikligt att man i nästa läroplan ägnar *lärarens uppgifter* större utrymme och att man då försöker konkretisera vad dessa består av när det gäller skolans mål i fråga om personlig och social fostran. Där måste självfallet lärarhögskolor och pedagogiska institutioner göra en insats för att nå fram till en pedagogik som försöker tillgodose hela målsättningen i läroplanen och inte bara en del därav.

När man på detta sätt försöker finna ett delvis nytt innehåll för lärarrollen, ligger det naturligtvis nära till hands att man radikalt lämnar fixeringen vid en lärare och hans förhållande till en grupp elever. Det verkar ur många synpunkter givande att utgå från ett lärarlag i relation till en något större elevgrupp, och det är möjligt att uppmärksamheten i framtiden mindre kommer att koncentreras till den enskilde pedagogen och de metodiska "konststycken" som han skall kunna spela upp. I den problematiken döljer sig emellertid ytterligare ett antal problem, inte minst av facklig natur. ■